

Основні аспекти розвитку судово-експертної діяльності в системі ДСНС України: досвід Хмельниччини

Вадим Пулатов

начальник відділення технічних досліджень, дослідно-випробувальна лабораторія, АРЗ СП ГУ ДСНС України у Хмельницькій обл., Держслужба України з надзвичайних ситуацій, м. Хмельницький, Україна

Максим Гайдук

начальник дослідно-випробувальної лабораторії, АРЗ СП ГУ ДСНС України у Хмельницькій обл.; здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Держслужба України з надзвичайних ситуацій, м. Хмельницький, Україна

Розглянуто основні аспекти розвитку судово-експертної діяльності в системі ДСНС України на прикладі досвіду Хмельницької області.

Ключові слова: *пожежно-технічна експертиза; спеціальні знання; ДСНС України; воєнний стан.*

Principal Aspects of Developing Forensic Expert Activity Within the State Emergency Service of Ukraine System: The Experience of Khmelnytskyi

Vadym Pulatov, Maksym Hayduk

Using the experience of the Khmelnytsky region as an example, principal aspects of developing forensic expert activity within the State Emergency Service of Ukraine System have been considered.

Keywords: *fire engineering examination; specific expertise; State Emergency Service of Ukraine; martial law.*

У контексті сучасного реформування різних галузей суспільного життя питання забезпечення, охорони та захисту основних прав і свобод людини набуває все більшого значення й актуалізує важливість застосування спеціальних знань, навичок і вмінь, необхідних для з'ясування окремих фактів та обставин подій, і, як на-

слідок, справ, що мають важливе юридичне значення. Основною формою застосування таких спеціальних знань, зокрема в галузі дослідження пожеж, є судово-експертна діяльність (пожежно-технічна експертиза є різновидом інженерно-технічної експертизи), яка є складовою право-захисної системи в інтересах захисту

прав людини. Саме тому більш актуальним стає питання розвитку судово-експертної діяльності у структурі Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі — ДСНС).

Щороку в Україні виникають десятки тисяч пожеж, які потребують досліджень і встановлення причин їх виникнення. Від початку повномасштабної війни, за результатами 2022 р., в Україні зареєстровано 80 652 пожежі. Порівняно з 2021 р. їх кількість збільшилася на 1,5 %. У 2023 р. кількість пожеж частково зменшилася, проте за статистикою щодня в середньому виникало 186 пожеж, матеріальні втрати від яких склали 226 млн 76 тис. гривень [1, с. 2].

Відповідно до Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами (далі — *Порядок спільних дій*), ДСНС виконує на місці пожежі дії, спрямовані на виявлення та фіксування доказів, встановлення обставин і причин виникнення пожеж, а також умов, що сприяли їх виникненню та поширенню [2]. За результатами роботи на місці пожежі представник ДСНС складає акт про пожежу та висновок ДСНС про причину виникнення пожежі. Акт про пожежу складають винятково уповноважені особи територіального органу ДСНС,

а висновок ДСНС про причину виникнення пожежі можуть складати уповноважені або посадові особи дослідно-випробувальної лабораторії (далі — ДВЛ).

До дослідження пожеж (участь в огляді місця події, фіксування обстановки на місці пожежі, проведення пожежно-технічних досліджень (експертизи) і встановлення обставин та причин виникнення пожежі) посадову особу ДВЛ залучають слідчий і посадові особи територіальних органів ДСНС (через Оперативно-координаційний центр ДСНС, посадову особу територіального підрозділу Головного управління Національної поліції України), у разі якщо, зокрема: унаслідок пожежі загинуло три й більше або постраждало 5 і більше осіб; сталася пожежа із загибеллю або травмуванням людей на підприємствах, установах, в організаціях, закладах; площа пожежі становить 1000 та більше метрів квадратних; орієнтовні збитки внаслідок пожежі дорівнюють 10 тисячам і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У разі зазначення слідчим у постанові про призначення пожежно-технічної експертизи або в разі погодження слідчим клопотання експерта про необхідність залучення, посадова особа ДВЛ бере участь у проведенні такої експертизи. Під час залучення до виконання судової пожежно-технічної експертизи посадова особа ДВЛ має права, обумовлені Кримінальним процесуальним кодексом України [3] і Законом України «Про судову експертизу» [4].

Отже, Порядок спільних дій визначає, що посадові особи ДВЛ можуть бути експертами [2], проте впродовж усього часу діяльності ДСНС цю можливість не реалізовано і жоден із представників Служби не мав кваліфікації судового експерта.

Саме тому в ДВЛ Хмельницької області ініціювали процес підготовки судового експерта відповідно до вимог законодавства. Працівник ДВЛ успішно здобув кваліфікацію судового експерта за спеціальністю 10.8 «Дослідження обставин виникнення і поширення пожеж та дотримання вимог пожежної безпеки» і розпочав відповідну діяльність як атестований судовий експерт, який не працює в державній спеціалізованій експертній установі [5]. У разі здійснення судовим експертом судово-експертної діяльності у складі юридичної особи, умови для її здійснення забезпечує керівник цієї юридичної особи, а підсумковий документ надсилається органу (особі), який (яка) призначив(-ла) експертизу (залучив(-ла) експерта), із супровідним листом цієї юридичної особи [5], що фактично є підтвердженням можливості роботи таких судових експертів у складі ДВЛ, оскільки остання є складовою Аварійно-рятувального загону спеціального призначення ГУ ДСНС України у Хмельницькій області, що є окремою юридичною особою. Цей факт свідчить про початок розвитку судово-експертної діяльності у структурі ДСНС.

Відповідно до Закону «Про судову експертизу» [4] ДСНС не нале-

жить до державних спеціалізованих установ з такими повноваженнями, проте пожежно-технічна експертиза є різновидом інженерно-технічної експертизи [6], яку можуть виконувати атестовані судові експерти, які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах. Оскільки ДСНС не належить до державних спеціалізованих установ і не отримує відповідного фінансування з Державного бюджету, експертизи проводять на підставі договору, тобто це є платною послугою, яку надає ДСНС. Окремо варто зауважити, що в наданні платних послуг ДСНС керується постановою Кабміну України «Деякі питання надання підрозділами Державної служби з надзвичайних ситуацій платних послуг», якою передбачено надання такої платної послуги, як «*проведення експертизи причин виникнення пожежі та стану пожежної безпеки приладів, обладнання та продукції*» [7].

Законом «Про судову експертизу» обумовлено, що підставою для проведення судової експертизи є відповідне судове рішення або рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою, якщо експертизу проводять на замовлення інших осіб [4]. Експерт ДВЛ не має права самостійно укласти договір, оскільки він працює у складі юридичної особи та є особою начальницького складу служби цивільного захисту. Договір укладають із юридичною особою, що фактично є експертною установою, яка не належить до державних

спеціалізованих експертних установ. У Законі «Про судову експертизу» [4] відсутнє визначення поняття «експертна установа», натомість воно є в Законі «Про аграрні розписки» [8]. Отже, за аналогією можна стверджувати, що в розглядуваному нами випадку, експертна установа — це фізична або юридична особа, діяльність якої полягає у проведенні за плату досліджень (експертиз), яка самостійно або фахівці якої підтвердили свою кваліфікацію у порядку, установленому законом для судових експертів.

Законодавство в судово-експертній діяльності, особливо в умовах війни, потребує суттєвого удосконалення та доопрацювання. Чіткого регулювання судово-експертної діяльності у структурі ДСНС немає, що суттєво ускладнює процес її розвитку. Здійснення судово-експертної діяльності у структурі ДСНС, а також її розвиток із залученням науково-практичного потенціалу вищих навчальних закладів у сфері ДСНС є нагальною потребою, оскільки з розвитком технологій ускладнюється і рівень пожеж (до прикладу, дослідження причин виникнення пожеж сучасних електроавтомобілів [9]), а кількість пожеж, які потребують нагальних експертних висновків щодо причин їх виникнення, постійно збільшується.

Перелік джерел посилання

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 12 місяців 2023 року. ІДУ НД ЦЗ ДСНС України. Київ, 2024. 39 с. URL: <https://idundcz.dsns.gov.ua/upload/2/0/1/8/2/6/2/analitychna-dovidka-pro-pojeji-122023.pdf> (дата звернення: 06.10.2024).
2. Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами : наказ МВС України від 24.07.2017 р. № 621 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-17#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
5. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : затв. наказом Мін'юсту України від 12.12.2011 р. № 3505/5 (зі змін. та допов.). URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
  7. Деякі питання надання підрозділами Державної служби з надзвичайних ситуацій платних послуг : постанова КМУ від 20.02.2012 р. № 110 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
  8. Про аграрні розписки : Закон України від 06.11.2012 р. № 5479-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
  9. Gavryliuk A., Yakovchuk R., Chalyy D., Lemishko M., Tur N. Determination of fire protection distances during a tesla model s fire in a closed parking lot. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. Vol. 2. Is. 10. No. 122. Pp. 39—46. DOI: 10.15587/1729-4061.2023.277999 (дата звернення: 06.10.2024).